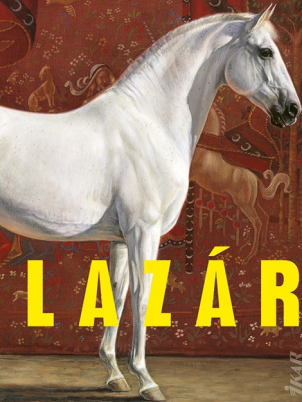

NELIO BIEDERMANN

LAZÁR

RODINNÁ SÁGA O VIDORE A PODVOLENÍ V ZLOMOVÝCH ČASOCH

IKAR

NELIO BIEDERMANN

LAZÁR

Preložila Zuzana Guldánová

IKAR

Nelio Biedermann
LÁZÁR

Copyright © 2025 Nelio Biedermann
Translated from the German language: LÁZÁR
First published by: Rowohlt Berlin
Translation © 2026 by Zuzana Guldanová
Cover design © Lübbecke Naumann Thoben, Köln
Cover picture © Jaime Corum
Author photo © Ruben Hollinger
Slovak edition © 2026 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-575-0795-6

Venujem svojej rodine

Plavovlasý básnik sa možno zblázni.

Alfred Lichtenstein

Sklené diéta

Na kraji tmavého lesa sa ešte beľal lanský sneh, keď Lajoš von Lazár, priesvitné dieťa s vodovými očami, po prvýkrát uvidel muža, ktorého až do smrti bude považovať za svojho otca.

Na sviatok Troch kráľov les pohltil aj posledné zvyšky tmavomodrého svetla. Izba, v ktorej sa chlapec narodil, sa nachádzala v západnom krídle lesného zámku, hneď vedľa komnaty s modrými stenami, do ktorej nikto nechodil.

Šándor von Lazár stál pri okne, pôrodná baba za jeho chrbtom umývala dieťa. Cez okno hľadel do húštia pod stromami, zazdalo sa mu, že sa tam niečo mihlo.

Stál tam, zo skla sálal chlad, pohľadom prehľadával kraj lesa, kĺzal po kmeňoch, preskakoval zo stromu na strom, keď zrazu pocítil vo vnútri trhlinu. Do tela sa mu vkrádal dôverne známy panický strach, hrozilo, že všetko zaplaví, vtom zažmurkal a trhlina sa zacelila. Uľahčene si vydýchol. Nie som ako môj brat ani ako matka, prebleslo mu hlavou, som len trocha nervózny, ale to by sa nik nemal čudovať, veď moja žena práve porodila dieťa, ktoré má takú priesvitnú pokožku, že cez ňu vidieť drobné vnútorné orgány.

Barón večeral iba v spoločnosti šesťročnej dcéry – tú narodenie bračeka vôbec nepotešilo. Keď Ida, nemecká pestúnka, priviedla Ilonu do izby, vážne sa zadívala na pokrkvané, modrasté vodnaté telíčko, prižmúrila hnedé oči a poznamenala: „Je hrozne škaredý.“

A rozbehla sa k otcovi. Otec si nevedel vysvetliť, prečo tak zbledla, takže ani neotvoril okno, a vracala mu na kožené lakované topánky a na hnedé kárované nohavice.

Keď sa barón prezliekol, zasadli k stolu, dosť dlhému na to, aby na ňom mohli servírovať pečené prasiatko, hus, bažanta a tri zajace pre dvadsať hostí. Otec s dcérou mlčali, zvyknutí, že konverzáciu vedie Mária. Tá však ležala v mäkkých hodvábných perinách v západnom krídle, s dieťaťom pritisnutým na hrud', počúvala jeho slabučký dych, Imreho pokašliavanie z vedľajšej izby a šum zámku, vo vreckách na tmavomodrom pletenom svetri akoby mala kameň, váha svetra ju ťahala dolu, hlbšie do perín, až sa celkom vnorí do matraca a do husacieho peria. Nebol to nepríjemný pocit, nebol to ani prudký pád, ani vyľakané topenie, aké poznala zo snov, iba čosi ako ponorenie, tichý únik zo života, presne to, po čom túžila.

Podľa ráznych pohybov, ktorými si otec krájal červené mäso, Ilona usúdila, že sa na ňu ešte hnevá. Vedela, že cíti jej pohľad – hneď cítil každý pohľad –, no nemohla ho odtrhnúť od hustých, huňatých fúzov, ktoré mu pri jedení poskakovali nad hornou perou.

Keď zdvihol zrak, rýchlo pozrela na obrovský tanier pred sebou. Nechácala, ako môžu na taký nádherný tanier zo vzácneho herendského porcelánu, zdobený mo-

týlikmi, vážkami, vtáčikmi a vetvičkami, naložiť taký hrubý kus mäsa. Našťastie, veľký luster nezažali, no aj sklené lampy na tapacírovaných stenách osvetľovali viac než dosť. Ilona používala šikovnícky trik – upierala pohľad na pozlátený lem taniera, vyzeralo to, že sa díva na jedlo, no kusy, ktoré krájala, mala v skutočnosti iba v spodnej časti zorného poľa.

Počula, ako otec prežúva, nemusela naňho pozrieť, aby vedela, že pohľadom klže po miestnosti. Na svoj majetok je náramne pyšný, no už aj malá Ilona vie, že sa oň nijako nezaslúžil, že za všetko bohatstvo vďačia ľuďom, ktorí tu na nich hľadajú z portrétov na stenách a ktorí jej napriek všetkým vtipom, ktoré rozpráva, odmietajú venovať čo len náznak úsmevu.

Šándor sa po večeri odobral do prilehlého fajčiarskeho salóna, zapálil si cigaru, chvíľu sa prechádzal hore-dolu po miestnosti. Doteraz potláčal myšlienky na novorodenca, no teraz, osamote, sa im už nedokáže brániť. Zachmúrený fajčil, rozmýšľal, no nevedel by povedať o čom.

Dieťa prekvapilo aj doktora Töröka, vidieckeho lekára. „Také čosi som za roky lekárskej praxe veru ešte nevidel, osvietený pán barón. No dieťa vyzerá zdravé, orgány mu fungujú. Pokožka je mimoriadne tenká, ale pevná. Len slnečné svetlo by mohlo byť preň nebezpečné.“

Dieťa je zdravé, lenže to neznamená, že situácia je jednoduchšia. Jednoduchšie by bolo, keby sa narodilo mŕtve.

Keď si predstavil, že nasledujúce roky jeho života bude určovať nejaké priesvitné dieťa, na kratučký okamih mu zišlo na um, že by chlapca mohol vziať žene z náru-

čia, do kúpeľne a tam by mu zapchal drobné ústa aj nos a vzápätí by ho vrátil Márii do náručia. Jeho život by pokračoval v zabehnutých koľajach, ďalej by sa vo veľkom i v malom, v pozvoľnom plynutí času i v neprehľadnom chvate všedných dní usiloval zachovávať staré tradície a vytvárať nové. Už ako dieťa sa nevedel dočkať, že raz bude každodenné povinnosti vykonávať rovnako vznešene ako jeho otec...

Tmavozelený pečatný prsteň vtlačať do červeného vosku. Podpisovať zmluvy. Prijímať obchodných partnerov. Vyťahovať zlaté hodinky z vrečka na veste. Prikladať k ústam čašu s vínom.

Barónov život plynul podľa tohto vzoru s rutinou. Vstával na svitaní, odhrnul jedľovozelené závesy, aby zobudil manželku (neznášal vyspávačov), vošiel do kúpeľne, oholil si líca, bradu aj krk, do fúzov si votrel olivový olej, potom sa pred Máriinými opuchnutými očami obliekol, aby jej ukázal, aký je usilovný, pestovaný, nadradený. Až potom sa odobral do jedálne k novinám.

Mária vstala, až keď na chodbe stíchli manželove kroky. V kúpeľni vzala britvu – ešte bola teplá rúčka –, precíznymi ťahmi vypestovanými dlhoročným cvikom si na porcelánovobielych zápästiach urobila jemné, úzke zárezy, také jemné, že takmer nekrvácali, a v priebehu jedného dňa sa zacelili. Ostala po nich len takmer neviditeľná mriežka jemnučkých ružových jazvičiek, ktoré si okrem Pála nikto nikdy nevšimol, len červenkasté krúžky.

Mladý paholok ich zbadal, keď v jedno nezvyčajne teplé jarné popoludnie pomáhal barónke vysadnúť na koňa a po-

dával jej opraty. Márii sa vyhrnul rukáv na blúzke, odhalil zápästie. V Pálových vodovo modrých očiach okamžite zbadala, že si jazvy všimol, na okamih jej dokonca hrubou rukou chcel siahnúť na zápästie, no napokon sa iba spýtal: „Prečo to robíte, osvietená pani barónka?“

Mária naňho súcitne pozrela, akoby tie zjazvené zápästia mal on. „Aby som vedela, že ešte žijem,“ odvetila.

Keď jej Pál večer pomáhal zosadnúť z koňa, bol rovnako smutný ako pred tromi hodinami. Mária mala pocit, že si ho prvýkrát v živote poriadne všimla. Venovala mu jemný úsmev, on očervenel a náhlil sa so sedlom do stajne. No ona šla za ním, s obdivom sa zadívala na jeho široké plecia, podišla až k nemu, sotva počuteľne si odkašľala.

O deväť mesiacov sa narodil Lajoš.

Prešlo dva a pol roka, kým si barón chlapca poobzeral a manželke položil otázku, ktorej sa tak dlho obávala. Ako plynuli týždne, mesiace a roky od pôrodu, jej strach neustupoval, ale silnel, veď bolo isté, že tá otázka raz príde, a lož s každou minútou rástla, jej korene v pôde sa rozvetvovali, koruna listov košatela, až kým nezakryla celú rodinu, celý zámok, celý jej život.

No Mária nepodľahla strachu ani bujnejšej lži, naopak, rozhodla sa, že jej bude čeliť, každý deň si bystrila um, aby bola pripravená na ten deň, keď osudná otázka zaznie.

Musela sa naučiť klamať. Jej matka bola veriaca kresťanka, nikdy si neobliekla šaty inej farby ako sivej a tri hodiny každý deň čítala Bibliu – hodinu pred raňajkami, hodinu pred obedom a hodinu pred večerou. Za celý život jej z tenkých bledoružových pier nevyšlo jediné klamstvo a tak vychovala aj svojich šesť detí. Ak ich predsa len prichytila pri klamstve, za trest museli stokrát prepísať Otčenáš – ľavou rukou a najstarším perom, a pritom nerozmazať ani písmenko.

Zato Mária sa klamať naučila veľmi rýchlo, dôsledne a rafinovane. Metóda, ktorú pri tréningu používala, bola prostá, no účinná – klamala vždy, keď sa dalo. Odpovedala nepravdivo na každú otázku, ktorú jej položili, ešte aj na celkom banálne otázky typu, či by chcela na večeru kurací paprikáš alebo divinu. S každým klamstvom, ktoré jej vyšlo z úst, odkladala kúšтик svojej detskej osobnosti, zanechávala za sebou dievčatko, ktoré prepisuje Otčenáš, získavala sebavedomie, trúfalosť a bezočivosť, takže keď jej Šándor konečne položil tú otázku, ktorej sa tak bála, hneď vedela, že to boli zbytočné obavy, lebo klamať sa jej časom zdalo oveľa jednoduchšie než hovoriť pravdu.

Zbehlo sa to takto: Rodina von Lazár sedela za jedálenským stolom, jedla gulášovú polievku. Mária rozprávala nejakú vymyslenú príhodu, tvrdila, že sa to naozaj stalo, ostatní mlčky počúvali, myšlienkami niekde blúdili. Šándor práve uvažoval, kam sa podeje láska, keď sa vytratí, vtom doňho jeho syn hodil kúsok hovädzieho mäsa, zasiahol ho do hrude. Barón neveriacky zdvihol zrak, pozrel na syna v detskej stoličke, v tej chvíli akoby nevedel, kto je ten malý človečik.

Sedel tam, snehobiela košeľa okvackaná hrdzavohnedou omáčkou, a tam, kde je srdce, mal kus hovädzieho mäsa. Netušil, čo je to za dieťa. Vedel, že v jeho živote hrá dôležitú rolu, no nevedel sa rozpamätať prečo. Takto, zbavený akejkoľvek predpojatosti, prvýkrát uvidel Lajoša takého, aký bol – plavovlasého, modrookého, s rôsolovitou pokožkou.

Vtom sa mu pamäť vrátila – toto má byť jeho syn. Pritom sa naňho vôbec nepodobá.

„Si si istá, že to dieťa je moje?“ spýtal sa položartom a vzápätí si uvedomil, že odpoveď by sa mu nemusela páčiť.

Mária si túto scénu v duchu prehrávala stokrát, a tak len nedbanlivo odvetila: „Ale samozrejme, drahý. Inak by sa predsa nemohol tak podobáť na Haya Prvého.“

Tou odpoveďou riskovala, lebo po praotcovi, zakladateľovi rodu Lazár, sa nezachoval portrét ani písomná zmienka o jeho výzore. Vedelo sa iba to, že keď mal štrnásť rokov, s čiernym havranom na pleci a s kúskom chleba vo vrecku prišiel popri Dunaji do Pešti, vyučil sa za zlatníka, bojoval pri obliehaní Szigetváru, vďaka nekoenečnej zbabelosti bitku prežil a neskôr, asi aby skoncoval s vrodenuou osamelosťou, splodil šesťnásť detí.

Ale to nič, lebo len čo to Mária vyslovila, barón si v duchu vybavil jeho podobizeň – vyzeral celkom ako Lajoš. A od samej radosti z toho, že jeho syn sa podobá na slávneho Haya, celkom zabudol, že by mal dieťaťu uštedriť zaucho.

Mária si najprv myslela, že manžel otázku zopakuje, no nič také sa nestalo. Šándorovi sa občas zazdalo, že tie vodovo modré oči, tie slamovo plavé vlasy už niekde videl, no Pála niekoľko týždňov po chlapcovom narodení nešťastne kopol kôň a úrazu podľahol, takže barónovi sa naňho zachovala len hmlistá spomienka.

Keď Pál zomrel, barónka šesť dní nevyšla zo spálne. Nebolo to vedomé rozhodnutie ani znak úcty alebo predĺžená minúta ticha, nemala migrénu ani chrípku, ako si myslel Šándor, ktorý sa hneď presťahoval do jednej z hosťovských izieb. Nie, jednoducho nevládala vstať. Celé dni

ležala v posteli, civela na strop. Občas si poplakala, chvíľami od únavy zadriemala, aby sa jej prisnilo o vodovo modrých očiach, v ktorých by mohla plávať, a cítila sa, ako keď sa s Pálom v najvzdialenejšom boxe v stajni spolu vyspali a ešte nahí ležali vedľa seba na sene a on jej drsnými prstami hladil líniu chrbtice a vravel: „Poľahky by som ju zlomil, ako suchý konár. Bolo by to jednoduché, polovicu by som si vzal ja a druhú polovicu by si mohol nechať tvoj muž.“

Na siedmy deň od jeho smrti vstala a pokračovala tam, kde prestala. A predsa, akoby sa celkom nevrátila, navykla si totiž zhovárať sa s mŕtvym Pálom a ani tmavých kruhov pod očami zo šiestich bezsenných nocí sa už nikdy nezavila. Nie div, že Šándor s čoraz väčšími obavami musel myslieť na brata a na matku.

Keď mu zomrel otec, jeho matka so zmätenými slovami na perách utekala zo zámku do lesa. Les ju priťahoval, ako mesiac priťahuje more. Les bol ako more. Les prehltoť otca na poľovačke, namiesto neho vyplŕľ mŕtveho jeleňa. Na parožie mu zavesil girlandu z brečtana do pysku mu vložil muchotrávku. Les poslal toho jeleňa až do zámku, zrútil sa im pred hudobným salónom s vysokými oknami. Les poslal Šándorovej matke znamenie. Les ju k sebe lákal a les si ju vzal.

Les pohltil jeho otca, zabil jeho matku, brata priviedol do šialenstva.

Jeho brat. Tridsaťročný. Kedysi to bolo inteligentné, uzavreté chlapča, ktoré zbieralo mŕtve motýle a chrobáky, pozorovalo vtáky, kreslilo rastliny. Jeho obdiv k prírode

useklo otcovo zmiznutie. Rozľahlý les prestal byť symbolom slobody, stal sa temnou hrozbou. Začal sa báť, bál sa tieňov, ktoré mu konáre vrhali do izby, bál sa papradia, ktoré sa mu obtieralo okolo členkov, aj vtákov, ktoré naňho volali z hlbín lesa.

Jedného dňa vošiel Imre po večeri do svojej izby a na posteli sedel nejaký muž. Sedel nehybne, potme, oblečený ako poľovník, v tvári sa mu nepokojne mihali iba zelené mačacie oči. Keď ho Imre zbadal a rozsvietil, muž zmizol; len na nočnom stolíku ležala kniha s názvom *Nočné poviedky*.

Imre knihu priam zhltol.

Po prvý raz si *Nočné poviedky* prečítal ešte v noci, v ten deň, ktorý mal tak zásadne a nešťastne ovplyvniť beh jeho života, ako veľký balvan opradený lišajníkom sa postavil do cesty rieke času, navždy zmenil jej smer.

Usiloval sa potlačiť obraz poľovníka, zatiahol závesy, obľčený si ľahol do postele. Bola taká tma, že nevidel vlastné telo, na okamih si ani nebol istý, či ešte vôbec existuje. Cez strop počul matkin hlas – rozprávala a rozprávala, o sebe a o kuchárke, ktorú podozrievala, že kradne jedlo a nosí ho do dediny chudobným deťom a vdovám, o Imrem a o jeho bratovi, ktorý nie je taký pekný, ale o to bystrejší a smelší, ktorý by bol lepším pokračovateľom rodu, o perlovom náhrdelníku, ktorý nikdy neskladá z hrdla, a aj tak ho stále hľadá, o žrebnej kobyly, o svojej podobizni a o tom maliarovi, s ktorým podviedla otca a teraz to ľutuje, ako nikdy nič neľutovala. Jej slová boli ako riava nahromadených viet, valili sa k nemu cez strop, stekali po ňom, zmáčali mu šaty, pokožku, prenikli do kostí, až napokon neostalo nič, iba skvapalnené zúfalstvo, rozpustené pocity viny, šialenstvo.

Matka sa pritom prihovárala otcovi, jeho sa to predsa vôbec netýkalo. Lenže ako si to nemal pripúšťať, veď bol z rovnakého mäsa a krvi ako oni, ako nezvestný muž a smútiaca žena, ktorá celé dni mlčky presedela pri okne – nehybná ako skala – a šialenými očami sa dívala do lesa, pohľadom klzala po kôre stromov, po lístí, preskakovala zo stromu na strom ako nejaké zviera. Ako si to nemal všímať? – To sa nedalo.

Prvá z *Nočných poviedok* sa volala *Piesočný démon*. Imre ju prečítal na jeden hlt, pri lampe na nočnom stolíku. Keď knižku odložil k lampe, všimol si, že sa mu trasú prsty, potom sa mu nepokojne pohybovala celá ruka a napokon sa mu už chvelo celé telo. S pohľadom upretým na chrbát knihy čakal, kým záchvat pominie.

A zasa si pokojne ľahol. Matka šla spať. Počul svoje orgány – srdce, žalúdok, črevá –, počul, ako pracujú, ako ho udržiavajú pri živote, ako od nich závisí.

Rozpamätal sa...

Rozpamätal sa na rozprávky bratov Grimmovcov, ktoré mu kedysi rozprávala Johanna, rakúska pestúnka. Navlas sa podobali na rozprávku, ktorú práve čítal. Asi preto sa mu zdalo, že tá poviedka je rozprávka, pri ktorej v detstve zaspával a na ktorú si už roky nespomenul.

Lenže Hoffmannov príbeh sa iba tváril ako obyčajná rozprávka, v skutočnosti to bola psychologická poviedka s hlbokým ponorom, a hoci to nevedel vysvetliť, priniesla mu nekonečnú útechu. Akoby v precitlivenom, prehnane fantazírujúcom Nathanaelovi spoznal sám seba. Možno. No skôr sa mu zdalo, že temný príbeh sa mu vryl do žalúdka a odhalil niečo, o čom vždy vedel, že to v ňom je, ale nikdy predtým to nevidel. Až teraz.

Keď sa mu zrýchlený dych upokojil, zhasol svetlo, usiloval sa zaspať.

Márne.

Znova rozsvietil, posadil sa, napravil si vankúše za chrbtom, otvoril knihu, začítal sa do ďalšej poviedky, potom do ďalšej, až kým neprečítal celú knihu, až kým sa jednotlivé príbehy v jeho čoraz ťažšej hlave nespojili a nevytvorili súvislý tmavý pás. Postavy vystúpili z deja, zdravili sa navzájom, advokát Coppelius si podával ruku s dvorným radcom Reutlingerom a Ignaz Denner rozrezal hrudník spisovateľovi Theodorovi. Keď sa Imremu konečne zavreli oči, bol rozrezaný *jeho* vlastný hrudník, a aby to nebolo také jednoduché, aj nôž držal vo vlastnej ruke.

Zo začiatku Imre čítal knihu tajne, po nociach, no postupne sa mu vkrádala aj do bežného života. Pár dní po tom, ako sa stala jeho majetkom, ju našiel na otomane v študijnom salóne, kde ju mohol ktokoľvek vidieť, no bol presvedčený, že on ju tam nenechal.

Onedlho prestal s poviedkami robiť tajnosti, čítal ich po raňajkách, po obede aj po večeri, stále dookola. Napokon si knižku musel všimnúť už aj Šándor, ktorého ochranársky vzťah k slabému, rojčivému bratovi sa po otcovom zmiznutí zmenil na pohrdanie. Lebo teraz bol pánom domu Imre, on sa mal starať o česť mena rodiny, on mal robiť obchody. Namiesto toho sa nadžgával tými strašidelnými rozprávkami a podradnými poviedkami, diabolskými výmyslami a strašidelnými hlúpostami a pomaly prichádzal o rozum.

Zo začiatku to nebolo badať. Imre ustavične hovoril o tej knihe, no aspoň nebol taký uzavretý. Napokon, mohol mu niekto vyčítať, že radšej číta, než by sa staral o obchody? Veď bol takmer ešte dieťa a na rozdiel od Šándora sa nikdy nezaujímal o rybníky, o chov dobytka, o pestovanie pšenice ani o lesné hospodárstvo. Raz prišiel na raňajky, každá manžeta iná, kravata zle uviazaná, ale ani to nikoho neprekvapilo, veď od smrti otca – jeho telo sa ešte stále nenašlo – uplynulo len pár mesiacov. Až keď jedného dňa neprišiel na večeru, Šándor si uvedomil, že bratovi sa rozum rozkladá pred jeho očami.

Už podávali polievku, keď k stolu pristúpil Béla, sluha, ktorého Šándor poslal po brata, a povedal, že Imre sa s niekým zhovára v salóne, na klopanie nereaguje. Šándor spozornel. S kým by sa mohol zhovárať? Hostí nemajú a sluhom sa Imre zvyčajne vyhýba, lebo ich prehnane zdvorilé, podlízavé spôsoby ho rozčuľujú. Šándor položil lyžicu na kraj taniera, vstal a povedal: „Prepáč, matka, hneď sa vrátim.“ A pobral sa za Bénom do salóna.

Už na chodbe počul Imreho hlas. Rozčuľoval sa, nestíchol, ani keď Šándor zaklopal na dvere. S kým sa to zhovára? Šándor znova zabúchal na dvere, potom vošiel. Imre stál chrbtom k dverám, ani si ho nevšimol. Stál bosý, zúrivo gestikuloval, akoby sa vyhrážal anglickým poľovníckym výjavom a podobizniam predkov na stenách. V miestnosti bol sám.

Krátko nato sa obchodov ujal Šándor. Brata poslali na zotavenie do sanatória vo Švajčiarsku. Ostal tam pol roka a vrátil sa s pohlavnou chorobou a so žltými očami. Nasťa-